

УДК 72.477.8

Ю. Л. Богданова*асистент каф. дизайну архітектурного середовища
Національного Університету "Львівська політехніка"***Р. Ю. Коломієць***студент каф. архітектурного проектування
Національного Університету "Львівська політехніка"*

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СПОРТИВНИХ ОБ'ЄКТІВ У ЛЬВОВІ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Анотація: висвітлено програмні проблеми розвитку спортивної інфраструктури міста. Досліджено історію виникнення та розвитку спортивних об'єктів у Львові 20 - 30-их років ХХ століття. Описано найвизначніші споруди, пов'язані з фізичним вихованням та активним відпочинком міського населення.

Ключові слова: басейн, стадіон, вишка для стрибків, плавання, водне поло, спортивний клуб, велотрек, автоперегони, тенісні корти, легкоатлетичні доріжки, спортивно-прогулянковий парк.

Актуальність теми дослідження: На сьогоднішній день в умовах масштабних акцій з підготовки до проведення різноманітних міжнародних спортивних форумів (ЄВРО - 2012, Зимова олімпіада 2022 р. та інш.) гостро постало питання будівництва, реконструкції та розвитку спортивної інфраструктури країни. Віддаючи належне тому, що вона має свою давню історію, не можна оминути увагою об'єкти, що поставали на наших теренах одночасно з загальносвітовими зразками. Окрім того велика кількість цих об'єктів надалі залишаються здатними приймати змагання найвищого рівня за умови їхнього вивчення та успішної модернізації.

Стан проблеми: Через недостатню вивченість проблеми мають місце приклади нерациональних дій з будівництва нових об'єктів спортивної інфраструктури, що через брак вільних площ у центральній частині міст, які приймають змагання, змушені розташовуватися на периферії, утруднюючи доступність для відвідувачів та учасників акцій. Такий підхід до вирішення поставлених завдань давно вичерпав себе у світовій практиці і зменшує зацікавлення у цих об'єктах та погіршує їх подальшу експлуатаційну рентабельність. Існуючі історичні комплекси мають ряд переваг, і при залученні їх до загальної мережі спортивних споруд, вони допомогли би раціональніше вирішувати дані проблеми. Така практика у Львові була поширеною у радянський період, що дало змогу рівномірно розвинути мережу закладів фізичної культури у тканині міста.

Новизна дослідження і особистий вклад авторів: Дана стаття є продовженням дослідження, розпочатого у працях львівських науковців О.Ноги, присвячених загальній історії розвитку спорту у Львові та Ю.Богданової – що подавала опис розвитку спортивних об'єктів у міжвоєнний період в контексті інших громадських будівель.

Виклад основного матеріалу: Сьогодні дуже часто можна почути таку думку, що за двадцять років, що пройшли між двома світовими війнами, у місті Львові, окрім великих втрат населення та складної економічної ситуації, нічого більше не відбувалося. Україна програла визвольні змагання, а нова польська влада заледве спроможна була подолати негаразди війни. Прийнято вважати, що після панування Австро-Угорщини на землях Східної Галичини було припинено владами будь-які вагомні прогресивні дії, які би могли не тільки результативно позначитися на образі міста в цілому, але й закласти підвалини на майбутні десятиліття.

Результати Першої світової війни залишили значний негативний слід на економічному та політичному житті Львова. Тому зрозуміло, що з 1919 по 1923 роки, у важких умовах формування нової влади, місту доводилося відновлювати та ремонтувати ті пошкодження, що були завдані війною. Було зруйновано не лише масу будинків, комунікацій, пошту, вокзали, костели, Сейм, але й цілі райони. Велика кількість населення загинула під час бойових дій, а решта масово виїхала на захід в пошуках більш стабільної ситуації і кращих перспектив для проживання. Отже, за цей період Львів втратив близько 40 тисяч осіб. Утворилася страшна економічна прірва, в якій вимушено «опинилося» місто із новою владою і з якої змушене було вийти в найкоротші терміни.

Львів міжвоєнного періоду пережив два пошвавлення будівельного руху: перший - з 1925 по 1928 роки (після закінчення періоду інфляції); другий – з 1934 по 1939 роки. Короткотривала перерва була викликана світовою економічною кризою. Хоча 20-ті роки були для міста дуже складними в економічному плані, все ж вони залишили помітний слід в панорамі міста, та пошуку нових шляхів для розвитку архітектури в цілому.

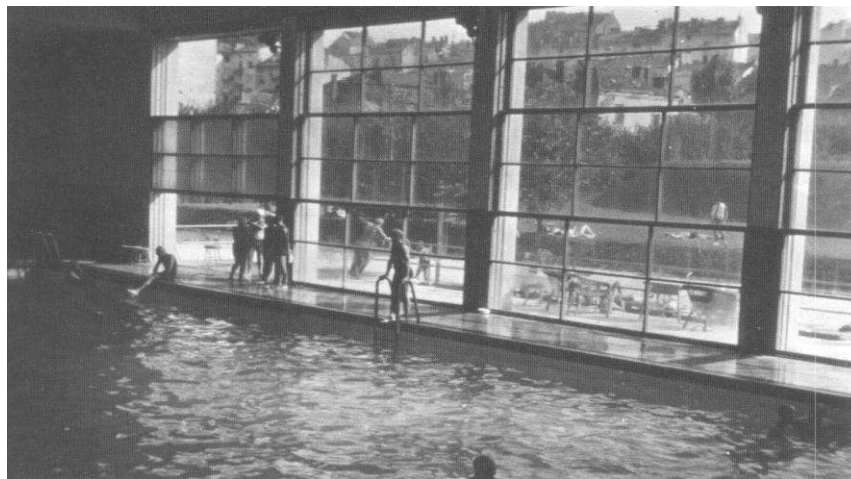
Увесь час міжвоєнного двадцятиліття Львів намагався увійти у склад Центрального Промислового Округу (Centralny Okręg Przemysłowy - COP), куди спрямовувалася найбільша частина інвестицій. Але незважаючи на значний ріст економіки і будівництва у кінці 30-х років ХХ століття реалізувати намічені задуми в повному обсязі так і не вдалося. Можливо, на перешкоді стала Друга світова війна, але навіть те, що вдалося зробити (а реалізовано було не більше, ніж 15-30% з планованого), значною мірою визначило обличчя

міста. Плани розбудови міста були розроблені наперед до 1965 р. і у великій мірі використані радянською владою.

У міжвоєнний період, як у старій частині міста, так і на прилеглих приміських територіях, залучених до складу міста, поряд з житловими будинками споруджується цілий ряд громадських будівель та споруд. Не виключенням є об'єкти спортивного спрямування.

Критий басейн на площі Дрешера - Орлича (Петрушевича) 1 (арх. Л. Карасінський і Т. Кухар 1934 р.) Архівне фото.

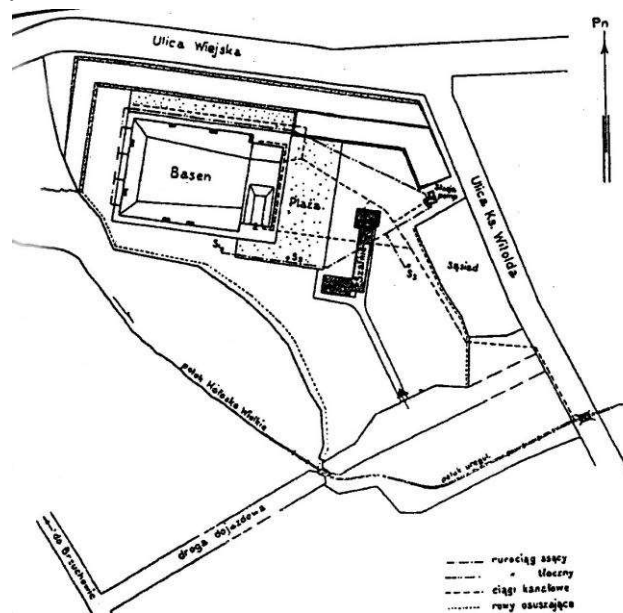
Критий басейн на площі Дрешера - Орлича (Петрушевича) 1 (арх. Л. Карасінський і Т. Кухар 1934 р.) Архівне фото Р. Пухальський. (з книги І. Котлобулатової. Львів на давній поштівці. Międzynarodowe Centrum Kultury, Краків 2006 р., стр. 163)

Одним з кращих, своєрідною «візитною карткою» став критий басейн на площі Дрешера - Орлича (Петрушевича) 1 (арх. Л. Карасінський і Т. Кухар 1934 р.), збудований міським комітетом військової підготовки і фізичного виховання на орендованій у війська території, з дотації Фонду праці. Він коштував місту 382000 злотих, мав місткість 500 м³ і розміри - 10x25 м, тобто 250 м² поверхні за найбільшої глибини 3,5 м і мінімальної - 1,3 м. і був виконаний із залізобетону.

Одна зі стін залу басейну має подвійні засклені вікна, котрі влітку піднімалися догори. Тоді публіка мала можливість відпочивати на піщовому пляжі.

Цікавим є проект відкритого басейну на Замарстинові (1934-1935 р.р.), збудованого громадою Львова частково за власні кошти, але головним чином - з дотації Фонду праці коштом близько 370000 злотих. Його було перебудовано у радянський період із значними видозмінами ((сьогодні існує як руїна при вул. Липинського), проекти 1928-1938 р.р.).

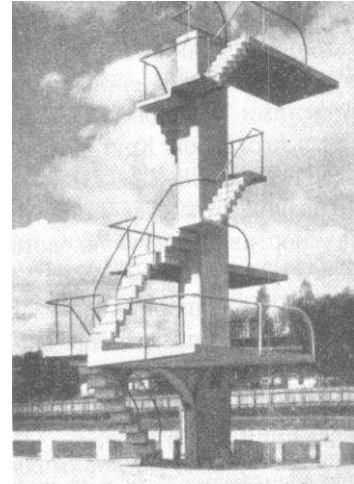
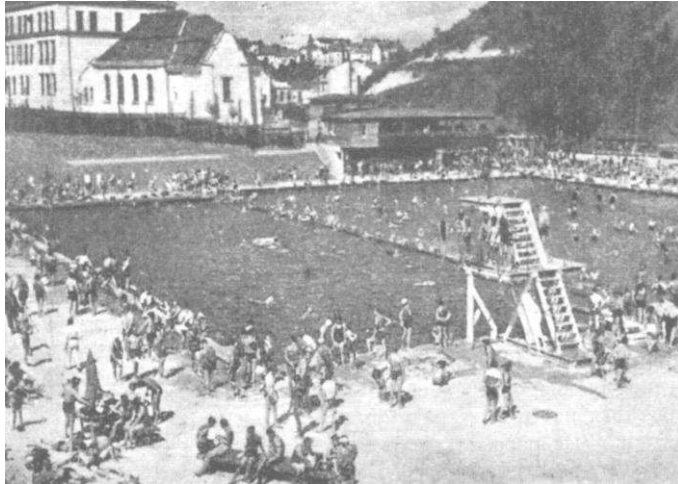
Плавальний басейн з дном, викладеним бетонними плитами, складається з об'єму - розміром 50х25 м з глибиною біля трампліну - 5 м та мілкої частини - розміром 75х60 м. Загальна поверхня обох частин - 5750 м², місткість - 8000 м³. Оскільки приток свіжої води протягом десяти годин становить 430 м³, її вистачає для 2150 відвідувачів. Біля басейну було зведено дерев'яний будинок, в якому були приміщення для керівництва закладу, а також гардероб і ресторан. Дещо далі було розташовано будівлю з помешканням сторожа в партері, помпами у підвалі та резервуаром води на поверсі для душових і санітарного обладнання басейну.

Карта-схема спорткомплексу «Замарстинів» у Львові. (З книги О.Ноги Світ львівського спорту 1900-1939. НВФ «Українські технології» Львів, 2004. стр. 497)

Актуальним і діючим кожного літнього спекотного дня є відкритий басейн «Залізна вода» (сьогодні «Відкрите Динамо», арх. А. Козакевич, Л. Карасінський (1934-1938 р.р.)), споруджений громадою Львова з дотації Фонду праці й частково - комунального фонду коштом 201000 злотих на місці колишнього ставу Камінських [1]. Площа басейну сягає 3000 кв. м. поверхні і складається з басейнів різної глибини - неглибокої частини розмірами 33х60 м і глибшої - 18х50 м. В останній - глибина біля трампліну становить 3,50 м.

Його забезпечують водою два джерела - Рьорінга (під парковим узгір'ям) та Янковського (на Снопкові), що дають 15-18 тисяч літрів води на годину. Комплекс обладнаний спеціальним пристосуванням, що не тільки фільтрує воду, але й вловлює часточки заліза, якими перевантажені води джерел, що витікають з парку Залізна Вода (звідки і його назва).

Відкритий басейн “Залізна вода” (сьогодні “Відкрите Динамо”, арх. А. Козакевич, Л. Карасінський (1934-1938 р.р.)) Архівні фото 30-х рр.. (з книги Архітектура Львова. Час і стилі XIII-XXI ст. Під ред. Ю. О. Бірюльва «Центр Європи» Львів 2008. Стр. 543.)

У 1931 році на вул. Клепарівській 39^а, за проектом інженера Я.Яроша, було побудовано два басейни для 26 піхотного полку. Після відкриття басейну тут проводились змагання з плавання та водного поло різних спортивних клубів Львова.

Ще один басейн планувався в Будинку спорту, який мав би стати центральним пунктом спортивного парку; останній мали намір створити при сучасній вулиці Медової Печери наприкінці тридцятих років. Проект Будинку спорту розробили А. Мсцівуєвський і Є. Нехай, однак реалізувати його так і не встигли [2].

У місті регулярно проводилися автоперегони, що були праобразом сучасної Формули-1, вони проходили вулицями Пелчинською (Вітовського), Стрийською та Кадетською (Гвардійською), про що сьогодні свідчить меморіальна табличка на будинку № 41 по вул. Вітовського.

У 90-х роках XX ст. йшла жвава дискусія в Європі про параметри та інші вимоги до стадіонів на відкритому просторі. Проходила вона у численних суперечках. Перші акції з організації площадок для активного відпочинку при клубах відбувалися у Англії у 1870-х роках [3]. Цю дату можна вважати початком нової епохи відродження стадіонів і спорту.

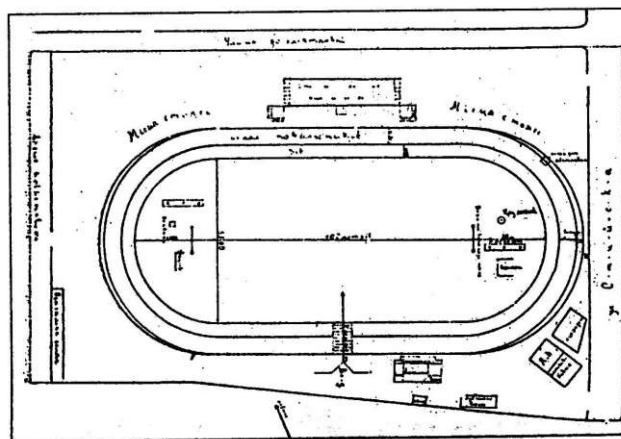
Галичина, як тогочасна складова Австро-Угорщини, однією з перших земель України відгукнулася на ці події, використовуючи західноєвропейські здобутки в цьому напрямі. Окрім того 1880-90-х роках устаткування відкритих

стадіонів - "боїск" в Галичині поставлялося німецькими, австрійськими і чеськими фірмами.

Загальноміські споруди у Львові постали в кінці XIX століття у зв'язку з виставкою 1894 року. Тоді на на верхній терасі Стрийського парку був уже стадіон з трибунами. У 1897 році в кінці вул. Піярів (Некрасова) споруджений стадіон «Сокола», найбільший у свій час. Він був виконаний за проектом І. Левинського та Е. Ковача та посаджений амфітеатром в узгір'я Личаківського парку. Споруда була розрахована на 30000 глядачів. В 1898 р. за проектом І. Левинського було збудоване службове приміщення в закопянському стилі.

Стадіон, чи як тоді їх називали "боїско", польського «Сокола» був в кінці XIX - початку XX століть одним з найдосконаліших в спортивному та естетичному відношеннях. Недаремно протягом десятиліть він був гордістю польських спортсменів не тільки у Львові, але і у всій Польщі. На цьому стадіоні проводились у 1910-30-х роках футбольні матчі, різноманітні спортивні змагання та з'їзди учасників польського спортивного товариства «Сокіл».

В 1910-х роках необхідність спортивних об'єктів на відкритому повітрі ні в кого не викликала заперечень. Цьому процесу активно сприяли поляки, австрійці, німці, євреї та українці. Серед останніх на першому місці був професор І. Боберський, який намагався повернути фізичне виховання нашої молоді на загальноєвропейський манер. Він радив використовувати англійські спортивні ігри на свіжому повітрі. В 1906 році його учні заснували в Академічній гімназії спортивний гурток. Займатися спортом молодь тепер ходила на простори Погулянки, «Кайзервальду», а не тільки сиділа в задушливих залах, як це було раніше.

План площі Сокола-Батька у Львові коло Стрийської рогачки. (З книги О.Ноги Світ львівського спорту 1900-1939. НВФ «Українські технології» Львів, 2004. стр. 508)

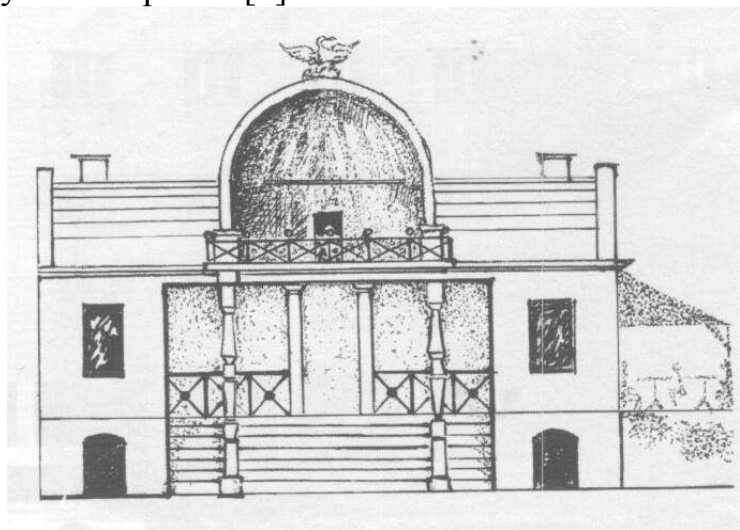
В районі вул. Стрийської, на місці сучасного будинку Податкової адміністрації, біля Стрийського парку, існував комплекс із трьох стадіонів – спортивного товариства «Чарні», побудований у 1923 р., що мав бігові доріжки,

футбольне поле, велотрек та тенісні корти; біля спортивного комплексу «Чарні» існували ще два стадіони – українського «Сокола» та «Парк товариства рухомих забав» у якому проводились змагання з різних видів спорту – футболу, хокею, тенісу, стрільби з луку та ін.

Відомим у Львові був стадіон 19 полку піхоти на Цитаделі, споруджений у 1923-1925 роках, на якому проходили не тільки змагання з футболу, а ще й карнавальні заходи. На давніх Пасіках Личаківських у 1923 р. було збудовано стадіон єврейського спортклубу «Гасмоней», що вмщав 11000 відвідувачів. У 1932 р. цей стадіон згорів і новий було побудовано біля вул. Золотої (сучасний стадіон «Торпедо»). У 1923 р. в кінці вулиць 29 листопада (Коновальця) та А.Потоцького (генерала Чупринки) був побудований стадіон спортклубу «Погонь», де знаходились легкоатлетичні доріжки, велосипедний та санковий треки та тенісні корти. Відомими були стадіони львівського спортивного клубу «Світязь», «Луг» та Робітничого спортивного клубу на Богданівці (біля Любенської дороги (сьогодні – вул. Любінська)), які використовувалися переважно для гри в футбол.

Користувалися великою популярністю і військові стадіони – 40 піхотного полку на Погулянці, Спортивного парку 26 піхотного полку на вул. Клепарівській, РКС на Богданівці, «Світязь» на Замарстинові, «Рекорд» на вул. Джерельній [4].

У планах міської адміністрації було створення на території парку «Залізна вода» «Парку Йордана», присвяченого заняттям спортом і фізичними вправами. Так у Галичині називали подібні парки на честь д-ра Г. Йордана, який створив перший такий парк у Кракові. Цей проект так і не було реалізовано, хоча він розглядався ще у 1920-х роках [5].

Проект павільйону в «Парку Йордана». 1929 рік. (Зі статті Олейнюк О. Парк «Залізна Вода» // «Галицька брама». – 2001. - № 11-12 (83-84). – С.30.)

На території, де планувалося розмістити «Парк Йордана», від 1933 р. під керівництвом архітектора Т.Врубеля починається будівництво житлової ділянки, що складається з невеликих вілл в оточенні садів. На неї перейшла назва «Новий Львів» від сусіднього району з подібною забудовою, який виник ще перед I-ою світовою війною між сучасними вулицями Тернопільською, Героїв Крут, Карбишева та Угорською; зараз збереглися тільки окремі споруди цього періоду (вул. Литвиненка 7; вул. Тернопільська 15).

Цікавою є ідея створення спортивно-прогулянкового парку із комплексом музеїв та споруд для відпочинку, розваг та занять спортом на горі Цитаделі, для яких частково хотіли використати існуючі фортифікаційні споруди.

Висновки: Спокійне та розмірене життя міста було перерване вибухом Другої світової війни 1 вересня 1939 року. Час швидкоплинних і бурхливих змін у розвитку архітектури, мистецтва, літератури, культури та спорту був раптово зупинений, що негативно відобразилося на спортивній активності суспільства. Але базис, закладений в часі міжвоєнного двадцятиліття, став надійним підґрунтям для подальшої стратегії розвитку міста в наступних історичних періодах.

Література

1. ДАЛО, Ф. 2, оп. 4, спр. 1114.
2. Павло Гранкін *нереалізовані проекти 1924-1939: Короткий огляд Short review of unfinished projects in 1924-1939. "Ринок інсталяцій", 2004, № 3. - С. 62-63.*
3. Кун Л. *Всеобщая история физической культуры и спорта. Под ред. В.В. Столбова. – Москва: Радуга, 1982. – с. 199.*
4. Нога О. *Світ львівського спорту 1900-1939. – НВФ «Українські технології», Львів, 2004. – С. 478-495.*
5. Олейнюк О. *Парк «Залізна Вода» // «Галицька брама». – 2001. - № 11-12 (83-84). –С.30.*

Аннотация

Раскрыто программные проблемы развития спортивной инфраструктуры города. Подано историю возникновения и развития спортивных объектов во Львове 20 – 30-ых годов XX столетия. Описано самые значительные сооружения, предназначенные для занятий физической культурой и активного отдыха городского населения.

Ключевые слова: бассейн, стадион, вышка для прыжков, плавание, водное поло, спортивный клуб, велотрек, автогонки, теннисные корты, легкоатлетические дорожки, спортивно-прогулочный парк.

Summary

It is opened program problems of development of a sports infrastructure of a city. It is submitted history of occurrence and development of sports objects in Lvov 20 - 30-s' years XX centuries. It is described the most considerable constructions intended for employment by physical training and productive leisure of urban population.

Keywords: pool, stadium, a tower for jumps, swimming, water polo, sports club, a bicycle track, an auto racing, tennis courts, track and field athletics paths, sports-walking park.

УДК 711.455

І. Д. Ватрич,
*асистент кафедри інформаційних
технологій в архітектурі КНУБА*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ САНАТОРНИХ КОМПЛЕКСІВ В УКРАЇНІ

Анотація: у статті розглянутий соціально-економічний фактор формування Бальнеологічних санаторних комплексів (БСК) в Україні. Запропонована класифікація БСК за соціально-економічним чинником.

Ключові слова: бальнеологічні заклади, соціально-економічний чинник.

Можливість відпочинку, оздоровлення, цікавого і корисного проведення вільного часу – це риси характерні для розвиненої держави і розвиненого суспільства. Масове оздоровлення, лікування, реабілітація та відпочинок, які стали можливі лише в минулому столітті, впливають на розвиток курортної справи в Україні.

Курортологія і бальнеологія, як галузі почали інтенсивно розвиватись після Жовтневої Революції, коли В.І. Леніним були підписані декрети про лікування працюючих, про лікувальні місцевості та інші. В основному – це стосувалося Криму та районів узбережжя Чорного моря. За новітніх часів Крим того часу можна назвати міжнародним курортом і бальнеологічного лікування людей, що проживали на територіях без будь-яких бальнеологічних ресурсів.

В основному для цілей оздоровлення і лікування пристосовувались чи реконструювались дачі, палаци та націоналізовані будинки. В Криму – це Лівадія, Алупка(палаци), Симеї (дачі), Одеса(дачі, будинки).